

ADELA LUNGU – SCHINDLER¹, ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: carnaval, comunitate, fășang, identitate, tradiție.

**Carnavalul popular de Lăsatul Secului în
Banatul montan: tradiție, instituționalizare,
mediatizare și reconfigurare contemporană**

Rezumat

Articolul analizează carnavalul popular din Banatul montan, îmbinând o perspectivă teoretică asupra „culturii populare a răsului” cu observații realizate în anul 2026. Sunt evidențiate caracteristicile esențiale ale acestor practici: masca, inversarea ordinii sociale, parodiarea ritualurilor de trecere și funcția regeneratoare a sărbătorii. Studiul subliniază specificul multicultural al regiunii, unde români, germani, sârbi, croați și cehi participă la forme variate ale carnavalului, păstrând un nucleu simbolic comun. Partea aplicată relevă transformările contemporane ale obiceiului: implicarea instituțiilor locale, organizarea programată a evenimentelor și promovarea intensă în mediul digital. Deși spontaneitatea tradițională este parțial diminuată, funcția comunitară și identitară a carnavalului se menține, fiind chiar reactivată prin aceste noi forme de organizare. În concluzie, carnavalul popular apare ca un fenomen dinamic, aflat între continuitate și reconfigurare, care contribuie la reafirmarea identității culturale locale în context contemporan.

¹ Drd., Școala Doctorală de Științe Umaniste, Universitatea de Vest Timișoara.

Keywords: carnival, community, fășang, identity, tradition.

The Pre-Lenten Folk Carnival in Mountainous Banat: Tradition, Institutionalization, Mediatization, and Contemporary Reconfiguration

Summary

The article examines the pre-Lenten folk carnival (*Fășang*) in Mountainous Banat, combining a theoretical perspective on the “folk culture of laughter” with field observations conducted in 2026. It outlines the defining features of these festive practices: masking, the inversion of the social order, the parody of life-cycle rituals, and the celebration's regenerative function. It also emphasizes the region's multicultural character, in which Romanians, Germans, Serbs, Croats, and Czechs participate in diverse forms of carnival while preserving a shared symbolic core. The field-based section reveals contemporary transformations of the custom, including the growing involvement of local institutions, the scheduled organization of carnival events, and their intensive promotion of these events through digital media. Although traditional spontaneity has been partially diminished, these new forms of organization also revitalize the carnival's communal and identity-building functions. In conclusion, the pre-Lenten folk carnival emerges as a dynamic phenomenon situated between continuity and reconfiguration, contributing to the reaffirmation of local cultural identity in the contemporary context.

Carnavalul popular de Lăsatul Secului în Banatul montan: tradiție, instituționalizare, mediatizare și reconfigurare contemporană

Carnavalul popular din Banatul de sud se înscrie în ceea ce Mihail Bahtin definea drept „cultura populară a râsului”, reprezentând un complex ritualic de primăvară în care dimensiunea ludică, grotescul și inversarea ordinii cotidiene devin dominante. Practicat cu precădere în mediul rural al Banatului montan, acest tip de manifestare păstrează, în pofida variațiilor locale, un nucleu simbolic stabil, articulat în jurul ideii de regenerare ciclică a timpului și a comunității.

Specificitatea carnavalului din această zonă derivă, în primul rând, din caracterul profund multicultural al Banatului. Interferențele dintre tradițiile românești, slave, germane sau cehe au generat o diversitate remarcabilă de forme și denumiri ale alaiurilor de mascați (*fășanci*, denumire ce se pare că provine din germană - cu variantele: *fărșanci*, *fășangi*, *fărșangi*, *fașanche* etc., *corni*, *urși*, *berbeci*, *chipuri*, *corni*, *leoarfe* (*lorfe*), *măimozi*, *măimuci*, *meciche*, *medvedi*, *mumuițe*, *muron*, *mușorche*, *poclade*, *profăcuți*, *ripii*, *turci* etc.), fără a altera însă structura ritualică de bază. Această varietate terminologică și formală reflectă nu doar o diversitate etnică, ci și o adaptabilitate internă a obiceiului, care se reconfigurează anual în funcție de contextul comunitar.

Din punct de vedere calendaristic, carnavalul se desfășoară în perioada Lăsatului Secului de Paște, în așa-numita „Săptămână a nebunilor”, un interval liminal ce marchează trecerea de la timpul profan al excesului la cel sacru al postului. Această poziționare temporală este esențială: carnavalul funcționează ca o „supapă” colectivă, permițând suspendarea normelor sociale și morale înaintea instaurării austerității rituale. În comunitățile mixte confesional, dublarea sărbătorii (ortodoxă și catolică) amplifică funcția sa festivă și participativă.

La nivel structural, carnavalul bănățean reproduce scenarii arhetipale ale trecerii: nunta și înmormântarea, ambele supuse parodiei. „Nunta” carnavalescă, dominată de figuri grotesc hiperbolizate (precum mireasa „borțoasă”), evocă fertilitatea și potențialul regenerativ al comunității, în timp ce „înmormântarea” simbolică a „mortului” (Nichita, Ion, Dușan, Johann sau o figură anonimă) marchează distrugerea vechiului ciclu temporal. Cele două momente nu sunt opuse, ci complementare, articulând împreună logica morții și a renașterii, specifică imaginarului popular.

Un element central îl constituie masca, ce permite asumarea unei identități alternative și suspendarea responsabilității individuale. În spatele măștii, individul accede la o libertate de expresie totală, manifestată prin gesturi obscene, discurs licențios și comportamente transgresive. Această „lume pe dos” nu este însă haotică în sens negativ, ci funcționează ca un mecanism de reglare socială și simbolică. Deosebit de relevante sunt și componentele magico-rituale legate de fertilitate. Gesturi precum atingerea femeilor cu nuiiele, sărutul forțat sau utilizarea blănurilor de animale (în special de iepure) trimit la practici de magie

contagioasă menite să stimuleze rodnicia. Consumul colectiv de ouă în finalul carnavalului (aliment cu evidente conotații cosmogonice) întărește această dimensiune regeneratoare.

Carnavalul presupune o participare colectivă totală: distincția dintre actori și spectatori se estompează, întreaga comunitate devenind coautoare a spectacolului. Scenariile sunt flexibile, permeabile la influențe contemporane (mass-media, evenimente politice), ceea ce demonstrează capacitatea tradiției de a integra elemente moderne fără a-și pierde funcția simbolică.

Un caz aparte îl reprezintă măștile zoomorfe, în special „urșii” (de la Ciclova Română, Vodnic, Rafnic etc.), care păstrează o dimensiune arhaică mai pronunțată. Dansul lor circular, zgomotul produs de clopote și lanțuri, precum și organizarea în cete ierarhizate indică funcții apotropaice și de protecție colectivă. Figura ursului, perceput ca strămoș mitic și simbol al reînnoirii naturii, consolidează legătura dintre om și ciclurile cosmice. Un element simbolic distinct, specific mai ales Văii Almăjului, îl constituie „cornul”, atât ca

Fășanci; foto: Adela Lungu SCHINDLER

realitate vegetală, cât și ca motiv mitico-ritual. Denumirea mascaților numiți „corni” trimite direct la acest arbust care înflorește timpuriu, devenind un semn vegetal al reînnoirii naturii și, implicit, al începutului unui nou ciclu temporal. Polisemia termenului este relevantă în context carnavalesc: „cornul” desemnează deopotrivă planta, cornul de animal și forma lunii în fază de creștere, toate aceste sensuri convergând simbolic spre ideea de fertilitate,

vitalitate și regenerare. Integrarea „cornului” în imaginarul carnavalului popular evidențiază tocmai această suprapunere între vegetal, animal și cosmic, specifică gândirii tradiționale, în care semnele naturii sunt convertite în gesturi ritualice. Astfel, „cornii” nu sunt doar o categorie de mascați, ci expresia unei relații profunde dintre comunitate și ritmurile naturii, carnavalul devenind un spațiu privilegiat de reactualizare a acestor semnificații arhaice.

Carnavalul popular de Lăsatul Secului din Banatul montan reprezintă o formă complexă de expresie a imaginarii colective, în care tradiția și inovația coexistă într-un echilibru dinamic. Dincolo de dimensiunea sa ludică, acesta funcționează ca un ritual de trecere, un mecanism de regenerare simbolică și un spațiu privilegiat al manifestării libertății colective, confirmând caracterul „baroc” al culturii etnografice bănățene.

Analiza de față își propune să completeze cadrul teoretic printr-o serie de observații realizate în anul 2026, în mai multe localități din Banatul montan, atât din România, cât și din Banatul sârbesc. Materialul empiric surprinde modul concret în care carnavalul popular se desfășoară în contemporaneitate, evidențiind formele actuale de manifestare, gradul de implicare comunitară, precum și transformările generate de intervenția instituțională și de mediatizarea digitală. În acest sens, demersul urmărește nu doar descrierea unor practici locale, ci și integrarea lor într-o perspectivă mai largă asupra continuității și resemantizării tradiției carnavalești în contextul socio-cultural actual.

Observațiile din anul 2026 confirmă faptul că, în Banatul de Sud (românesc și sârbesc), carnavalul popular traversează un proces complex de reconfigurare, în care continuitatea tradiției se realizează printr-o combinație de inițiativă comunitară, sprijin instituțional și mediatizare intensă. Dacă, în trecut, aceste manifestări aveau un caracter predominant spontan, astăzi ele sunt adesea stimulate, organizate și susținute de autorități locale, asociații culturale, școli sau forumuri etnice, fără ca această intervenție să anuleze complet dimensiunea participativă și ludică a obiceiului. Un exemplu elocvent îl oferă comunitatea românească din Voivodina (Serbia - Banatul sârbesc), din localitatea Grebenaț, unde carnavalul este perceput ca o marcă identitară locală, „autentică locului”, susținută prin efortul conjugat al elevilor, cadrelor didactice, părinților și autorităților. Organizarea unei mese rotunde dedicate obiceiului indică o conștientizare reflexivă a tradiției, transformată din practică vie în obiect de analiză și patrimoniu cultural. În același timp, paradele de care alegorice și implicarea masivă a copiilor demonstrează că funcția comunitară și educativă a carnavalului rămâne activă.

În localitățile din Banatul românesc (Cărbunari, Sasca Montană, Moldova Nouă, Răcășdia), se observă o tendință similară: carnavalul este „reactivat” prin inițiative locale, promovate intens pe rețelele de socializare. La Cărbunari, de exemplu, scenariile tradiționale (nunta și înmormântarea) sunt anunțate prin afișe comice, realizate inclusiv cu ajutorul inteligenței artificiale, o reinterpretare în registrul grotesc în limbaj contemporan. Discursul carnavalesc (licențios, parodic, orientat spre inversarea valorilor) se regăsește astfel nu doar în desfășurarea efectivă a ritualului, ci și în mediul digital. La Sasca Montană, accentul cade pe dimensiunea spectacolului și pe vizibilitatea online, unde imaginile, videoclipurile și sloganurile de tipul „tradiția nu se uită” funcționează ca instrumente de reafirmare

identitară. La Moldova Nouă, sub sloganul „Boșneagul nu pierde tradiția” [„Boșneag” e numele vechii vetre rurale din care s-a dezvoltat mai târziu orașul Moldova Nouă – n.n.], se organizează anual parade de măști, baluri, expoziții și chiar se tipărește în condiții grafice de excepție o carte-album cu măștile din fiecare an. Totuși, această insistență asupra memoriei semnalează, implicit, o ruptură: tradiția nu mai este un reflex spontan al comunității, ci un element care trebuie recuperat, reînvestit cu sens. În același timp, se remarcă o deplasare de accent de la mască (element central în definirea carnavalului clasic) către evenimentul festiv final (baluri, petreceri cu soliști de muzică populară), ceea ce indică o transformare a funcției rituale în spectacol cultural.

În alte localități, precum Bănia, se păstrează forme mai apropiate de structura tradițională, cum este „Nunta (sau Tocma) Cornilor”, unde domină costumele populare și cântecele interpretate de fanfara din localitate, iar simbolurile rituale (hora colectivă sau porcul fript purtat prin sat așezat pe proțap și ornant cu panglici colorate) rămân centrale. Aici, continuitatea se manifestă mai ales prin conservarea formelor vizuale și a gesturilor comunitare, chiar dacă acestea coexistă cu elemente de modernitate.

În mediile multietnice (Vodnic - sat carașovenesc, croat, Dognecea și Reșița - comunități germane), carnavalul capătă o dimensiune explicit patrimonială. Organizarea de către forumuri culturale, includerea expozițiilor, a vernisajelor sau a balurilor tematice indică o instituționalizare avansată. La Dognecea, de exemplu, comemorarea veteranilor Fășangului prin fotografii și expoziții transformă obiceiul într-un spațiu al memoriei colective, iar arderea simbolică a lui „Johann” păstrează funcția rituală a distrugerii vechiului. La Reșița, carnavalul este integrat într-un program cultural amplu, cu expoziții de artă, spectacole și intervenții oficiale, ceea ce îl apropie de forma urbană a carnavalului european.

Un element comun tuturor acestor manifestări îl reprezintă rolul tot mai important al mediului digital. Rețelele sociale (Facebook, Instagram, Tik Tok, YouTube) devin spații de arhivare, promovare și reinterpretare a tradiției, unde imaginile din trecut coexistă cu cele actuale, iar comunitatea se redefineste și în plan virtual. Carnavalul nu mai este doar un eveniment trăit, ci și unul „vizibil”, consumat și reinterpretat online. În același timp, se observă o flexibilizare a elementelor tradiționale: măștile sunt adesea înlocuite cu costume moderne sau chiar abandonate, scenariile se adaptează la contextul actual, iar influențele mediatice devin tot mai evidente. Cu toate acestea, nucleul simbolic (moartea și renașterea, inversarea ordinii, funcția comunitară și fertilitatea) rămâne recognoscibil, chiar dacă este resemnificat.

Prin urmare, carnavalul din Banatul montan contemporan nu mai este exclusiv o manifestare spontană, ci una negociată între tradiție și modernitate, între comunitate și instituție, între ritual și spectacol. Tocmai această dinamică îi asigură supraviețuirea: carnavalul popular devine nu doar o practică moștenită, ci și un instrument activ de reconstrucție identitară, prin care comunitățile își reafirmă apartenența la un spațiu cultural pluri-etnic și profund marcat de memoria tradiției.

Bibliografie

- Bahtin, Mihail**, *Fraçois Rabelais și Cultura populară în Evul Mediu și în Renaștere*, în românește de S. Recevschi, Editura Univers, București, 1974.
- Băncilă, Vasile**, *Declinul sărbătorii*, în „Gândirea”, anul XV, nr. 5, mai, 1936.
- Blaga, Lucian**, *Barocul etnografiei românești în Ceasornicul de nisip*, Ediție îngrijită, prefată și bibliografie de M. Popa, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973.
- Chevalier, Jean și Gheerbrant, Alain**, *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. II, E-O, Editura Artemis, București, 1995.
- Constantinescu, N.**, *Studiu introductiv la A. von Gennep, Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1998.
- D. Dascălu, T. Pleșa**, *Date inedite cu privire la structura și semnificația obiceiurilor de primăvară - tocma și nunta cornilor*, în „Tibiscus. Etnografic”, 1978.
- Eliade, Mircea**, *Istoria credințelor și ideilor religioase, II, De la Guantama Buddha până la triumful creștinului*, Editura Universitas, Chișinău, 1992.
- Evseev, Ivan**, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994.
- Gennep, Arnold von**, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1998.
- Ghinoiu, Ion**, *Vârstele timpului*, Editura Meridiane, București, 1988.
- Idem**, *Obiceiuri de peste an. Dicționar*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.
- Hedeșan, Otilia**, *Curs de folclor. Lecții despre calendar*, Tipografia Universității de Vest, Timișoara, 1998.
- Huizinga, Johan**, *Homo ludens. Încercare de determinare a elementului ludic al culturii*, Editura Univers, București, 1975.
- Kernbach, Victor**, *Dicționar de mitologie generală. Mituri, divinități, religii*, Editura Albatros, București, 1995.

pr. Lăpuște, Ioan D., *Comuna Târnova, Caraș-Severin*, seria Repere monografice, Centrul județean al creației populare, Reșița, 1994.

Liiceanu, Gabriel, *Prefață* la Johan Huizinga, *op. cit.*.

Malița Mircea, *Metafora jocului (II)*, în „Familia”, nr. 6, 1998.

Mangiuca, Simeone, *Călidariu julianu, gregorianu și poporalu roâanu*, Tipografia Alexi, Oravița - Ungaria, 1881.

Marian, Simion Florea, *Sărbătorile la români, I, Studiu etnografic*, ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994.

Mesnil, M. *Etnologul, între șarpe și balaur*, Traducere în limba română de Ioana Bot și Ana Mihăilescu, Editura Paideia, București, 1997.

Mesnil, M., Popova, Assia, *Eseuri de mitologie balcanică*, Traducere în limba română de Ioana Bot și Ana Mihăilescu, Editura Paideia, București, 1997.

Papahagi, Take, *Din Folklorul Romanic și cel latin. Studiu comparat*, Tip. România nouă, București, 1923.

Petrovici, Emil, *Folklor din Valea Almăjului*, în Almanahul Arhivei de Folklor, III, publicat de Ion Mușlea, Academia Română, București, 1935.

Siké, Yvonne de, *Fêtes et croyances populaires en Europe, au fil des saisons*, Paris, Bordas, 1994.